

La Unesco va sol·licitar a Edgar Morin que expressés les seves idees sobre l'essència de l'educació del futur dins de la seva visió del pensament complex; ho va fer en un llibre titulat *Els set sabers necessaris per a l'educació del futur*. Les idees que s'exposen a continuació han estat publicades per la Unesco i són la seva contribució al debat internacional sobre la forma de reorientar l'educació cap a un desenvolupament sostenible.

L'educació és "la força del futur", ja que constitueix un dels instruments més poderosos per realitzar el canvi. Un dels reptes més difícils serà modificar el nostre pensament de forma que es pugui fer front a la complexitat creixent, la rapidesa dels canvis i la imprevisibilitat que caracteritzen el nostre món.

Els set sabers

1. Les cegueses del coneixement: l'error i la il·lusió

E. Morin diu que l'error i la il·lusió parasiten la ment humana des de l'aparició de l'Homo sapiens. L'educació ha de mostrar que no existeix cap coneixement que no estigui amenaçat per l'error i la il·lusió. Tota percepció és una traducció i reconstrucció cerebral a partir d'estímulos o signes captats i codificats pels sentits. Aquest coneixement, com a traducció que és, implica una interpretació, la qual cosa introdueix el risc de l'error fruit de la subjectivitat.

Podríem intentar eliminar aquest risc eliminant l'afectivitat, però això és impossible, ja que el desenvolupament de la intel·ligència és inseparable de l'afectivitat. L'afectivitat pot asfixiar el coneixement, però també el pot enfortir. No hi ha un estat superior de la raó que domini l'emoció, sinó un bucle intel·lecte-afecte.

Cap teoria científica està immunitzada contra l'error; l'educació s'ha de centrar a identificar errors, il·lusions i cegueses i a introduir un principi d'incertesa racional, certa vigilància autocrítica.

Els paradigmes són inconscients, instauren les relacions, els axiomes i els conceptes i imposen els discursos. El "gran paradigma d'Occident" formulat per Descartes ha marcat una dissociació molt profunda, un pensament dualista i lògic: Subjecte/Objecte, Cos/Ànima, Esperit/Matèria, Qualitat/Quantitat, Finalitat/Causalitat, Llibertat/Determinisme.

El paradigma determina la visió del món, i aquest paradigma de què provenim ha creat un desdoblament del món: un món d'objectes sotmesos a l'observació, l'experimentació, i la manipulació; i un món de subjectes que es pregunten per la seva existència, pels problemes de comunicació, pel destí, etc. Un paradigma pot dilucidar i revelar, però també ocultar.

2. Els principis d'un coneixement pertinent

S'ha de promoure un coneixement capaç d'abordar els problemes globals. La supremacia d'uns coneixements fragmentats segons les disciplines sovint impedeix crear el vincle entre les parts i les totalitats.

Cal desenvolupar l'aptitud natural de la intel·ligència humana per tal d'ubicar totes les informacions en un context i en un conjunt. S'han d'ensenyar els mètodes que permetin aprendre les relacions mútues i les influències recíproques.

3. Ensenyar la condició humana

L'ésser humà és a la vegada físic, biològic, psíquic, cultural, social i històric. Aquesta unitat complexa de la naturalesa humana està desin-

EDGAR MORIN I ELS SET SABERS NECESSARIS PER A L'EDUCACIÓ DEL FUTUR

tegrada dins l'educació, i s'ha de restaurar de manera que cadascú, estigui on estigui, tingui consciència al mateix temps de la seva pròpia identitat complexa i de la seva identitat comuna a tots els altres éssers humans. Per tant, ensenyar la condició humana és fonamental.

L'hominització té una importància capital per a l'educació de la condició humana, ja que ens mostra que tant l'animalitat com la humanitat constitueixen allò humà de la nostra condició: som resultat del cosmos, de la naturalesa, de la vida, però a causa de la nostra mateixa humanitat, també som resultat de la cultura, de la ment, i ens hem tornat estranys a aquest cosmos que ens és secretament íntim. L'ésser humà és un ésser plenament biològic i plenament cultural, i no es pot deslligar d'aquesta unidialitat originària.

En el bucle raó-afecte-impuls, el cervell humà integra el **paleoencèfal**, hereu del cervell rèptil (impulsos primaris); el **mesencèfal**, hereu dels antics mamífers (hipocamp relacionat amb l'afectivitat i la memòria a llarg termini); i el **neocòrtex**, que és la base de les habilitats analítiques (lògiques). Les relacions entre les tres instàncies no són només complementàries, sinó també antagoniques, implicant els conflictes entre els impulsos, el cor i la raó. L'educació del futur ha d'abordar aquests elements de la condició humana.

L'educació del futur ha de vetllar perquè la idea d'unitat de l'espècie humana no esborri la idea de la seva diversitat i que la diversitat no esborri la d'unitat.

Les cultures estan aparentment tancades en si mateixes per salvaguardar la seva identitat singular, però en realitat estan obertes: integren sabers i costums d'altres llocs. L'assimilació entre cultures és enriquidora; en canvi, la submissió o aniquilació d'una cultura és una pèrdua per a tota la humanitat.

El segle XXI ha d'abandonar la visió unilateral que defineix l'ésser humà com a racional (Homo sapiens) per incloure que l'home de la racionalitat és també el de l'afectivitat, el mite, el deliri (Homo demens). El desenvolupament del coneixement racional i empíric mai ha anul·lat el coneixement simbòlic, mític, màgic i poètic. En les creacions humanes sempre hi ha un doble pilotatge sapiens-demens.

L'educació del futur ha d'incloure l'estudi de la complexitat humana.

4. Ensenyar la identitat terrenal

Per primera vegada, l'home ha entès que és un habitant del planeta, i això vol dir actuar no només com a individu, família o gènere, sinó actuar sota un aspecte planetari. Des de finals del segle XX hem entrat en un estadi de mundialització.

El planeta no és un sistema global, sinó un remolí en moviment desproveït de centre organitzador. Aquest planeta demana un pensament policèntric capaç d'un universalisme conscient de la unitat-diversitat de la condició humana.

Educar per a la identitat terrenal és una de les finalitats de l'educació del futur.

El tresor de la humanitat està en la seva diversitat creativa, però la font de la seva creativitat està en la seva capacitat generadora.

Aquesta unió necessita una consciència i un sentit de pertinença mutu que ens lligui a la terra; hem de deixar de ser una cultura determinada per passar a ser també habitants de la terra. Hem de desenvolupar:

- La consciència antropològica (unitat/diversitat).
- La consciència ecològica (reconèixer el nostre vincle vital amb la biosfera).
- La consciència cívica terrenal (la responsabilitat i la solidaritat amb els fills de la terra).
- La consciència espiritual de la condició humana.

És necessari cultivar la **poliidentitat** (identitat familiar, regional, ètnica, nacional, religiosa, continental, terrestre).

L'educació té com a objectiu fonamental humanitzar la humanitat per tal d'assegurar no solament el progrés, sinó també la nostra supervivència, i això requereix la solidaritat entre tots els habitants de la terra.

5. Enfrontar la incertesa

Poder, per fi, desfer-se de la il·lusió de predir o controlar el destí representaria una gran conquesta de la intel·ligència. El futur està obert i és imprevisible; prendre consciència de la incertesa va lligat a l'ensorrament del mite de Progrés.

Tota evolució d'un sistema és fruit d'una desviació que el transforma (el sistema es desorganitza per tornar-se a organitzar). Les grans transformacions són morfogèniques: creen formes noves que poden constituir vertaderes metamorfosis. La història és un complex d'ordre, desordre i organització.

Enfrontar la incertesa comporta:

- Un principi d'incertesa cervell-ment en la pròpia construcció del coneixement.
- Un principi d'incertesa racional, ja que si la racionalitat no manté un principi d'alerta autocrítica, cau en la racionalització.

- Un principi d'incertesa psicològica: no hi ha manera de ser totalment conscients del que ocorre en la maquinària de la nostra ment, ja que sempre hi ha una part que es manté inconscient. Existeixen límits per al nostre autoconeixement.
- Un principi d'incertesa d'allò real. La realitat no es pot llegir de manera evident, les idees i teories no reflecteixen la realitat, sinó que la tradueixen; s'ha de ser realista (en el sentit complex del terme), saber que existeix una porció d'allò possible encara invisible, és a dir, que hi ha una part de la realitat que no podem veure.

Hi ha dues vies per enfrontar la incertesa: una és la plena consciència dels riscos, i la segona és l'estratègia. Això implica que s'han d'examinar les certeses i dubtes de la situació, s'ha de fer el guió o programa, i s'ha de modificar l'acció segons la informació recollida i els canvis de context.

“L'estratègia, com el coneixement, és la navegació en un oceà d'incerteses amb illes de certeses.”

6. Ensenyar la comprensió

La comunicació triomfa; el planeta està travessat per xarxes, fax, Internet, però la incomprensió segueix sent generalitzada.

Hi ha dos tipus de comprensió: la intel·lectual objectiva i la humana intersubjectiva.

La comprensió humana sobrepassa l'explicació lògica i racional: implica un procés de subjecte a subjecte, amb el qual un s'identifica, es projecta. La comprensió intersubjectiva demana obertura, simpatia, generositat.

S'ha d'educar per vèncer els obstacles de la comprensió, que són:

- El soroll.
- La ignorància dels rituals i costums de l'altre.
- La incomprensió dels valors d'una altra cultura.
- La incomprensió dels imperatius ètics propis d'una cultura.
- La impossibilitat de comprendre altres visions del món.
- No comprendre's a un mateix (és una font d'incomprensió dels altres).
- L'etnocentrisme i el sociocentrisme (alimenten la xenofòbia).

La incomprensió és quasi sempre el fruit d'haver reduït una cosa complexa a un dels seus elements. La comprensió ens demana no tancar, no reduir; el tancament per una doctrina, fe o veritat absoluta impossibilita la comprensió.

Comprendre el fanàtic és comprendre les arrels de la incomprensió. L'ètica de la comprensió ens demana comprendre la incomprensió. Si sabem comprendre abans de condemnar, estarem en la via de la humanització de les relacions humanes.

Una bona manera de pensar és aquella que té en compte el text i el context, allò local i allò individual, allò subjectiu i allò objectiu.

La introspecció (i autoexamen) és necessària per comprendre les nostres pròpies debilitats i errors en el camí; ens permet deixar de jutjar tothom. Comprendre vol dir assumir la complexitat de l'ésser humà.

La comprensió entre societats implica societats democràtiques obertes.

La comprensió és mitjà i fi de la comunicació humana.

7. L'ètica del gènere humà

Tota concepció del gènere humà significa: desenvolupament de l'autonomia individual, de la participació autoritària i del sentit de pertinença a l'espècie humana. Enmig d'aquesta tríada, emergeix la consciència.

El bucle individu-societat-espècie és la base de l'antropoètica, i vol dir:

- Treballar per a la humanització de la humanitat.
- Guiar la vida.
- Aconseguir la unitat planetària en la diversitat.
- Respectar l'altre tant en la diferència com en la similitud amb un mateix.
- Desenvolupar l'ètica de la solidaritat i de la comprensió.
- Ensenyar la democràcia. Aquesta és la regeneració contínua: els ciutadans produeixen la democràcia, que al seu torn produeix els ciutadans. El sistema totalitari colonitzen els individus, súbdits, mentre que en democràcia la persona és ciutadana, jurídica, responsable. La democràcia necessita conflictes d'idees i opinions que li donin vitalitat i productivitat, però ha de ser obedient a la llei democràtica que regula els antagonismes. Les democràcies existents encara s'han de desenvolupar, estan inacabades.

“L'escola ha de ser un lloc d'aprenentatge del debat argumentat, de les regles necessàries per a la discussió, de la presa de consciència de les necessitats dels altres, de la capacitat d'escoltar, del respecte cap a totes les opinions.”

Mercè Traveset Vilaginés
Psicòloga
info@mercetruveset.com

Bibliografia

- MORIN, E. *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Ed. Paidós (2001).